

УДК 94 (477) : 330.8 «1985-1991»

ПРОМИСЛОВИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У РОКИ «ПЕРЕБУДОВИ»

Ірина Хомутовська

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
Україна, 54030, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24
e-mail: nastya.carpe_diem@mail.ru; pchela_2102@mail.ru

Проблема формування політики соціально-економічного розвитку будь-якої країни є такою, що синтезує і політичний, і економічний, і соціальний, і технічно-технологічні виміри. Політика соціально-економічного розвитку є складовою частиною національної стратегії соціально-економічного розвитку й охоплює наступні напрями: визначення співвідношення прогресивно-активних сил територіального розвитку та забезпечення їх взаємодії; співвідношення міжнародного, загальнодержавного та регіонального аспектів розвитку; центрального та регіонального рівнів управління економікою промислової сфери матеріального виробництва. У свою чергу економічна ефективність матеріального виробництва, яка, насамперед, визначається у вартісному виразі, формує соціальну ефективність, у значній мірі сприяє відтворенню матеріально-технічних ресурсів, при цьому є високозатратним заходом і тривалим у часі.

Дослідження питання реалізації процесу «перебудови» було, є та лишатиметься актуальним з точки зору невикористаної та втраченої можливості становлення України як держави. Незначний за тривалістю часу в історичному сенсі період «перебудови» за значимістю у соціально-економічному розвитку суспільної формації цивілізації практично не має значення. Проте, як пошук шляху збереження соціально-економічного розвитку за соціалістичною системою ведення господарської діяльності, заслуговує на увагу з точки зору прагматичного та перспективного розвитку України на засадах врахування позитивного світового досвіду реалізації складових такої системи. Про це свідчить низка праць істориків, економістів, політиків, філософів, психологів присвячених дослідженню того періоду як регіонального, так і загальнонаціонального рівнів [2; 4; 7; 10; 12].

Метою дослідження є вивчення стану розвитку промислового сектора економіки України у період «перебудови».

Серед викликів загальноцивілізаційного поступу розвитку людства технологічний ук-

лад конкретизує синхронність розвитку технологічних виробництв, які спроможні забезпечувати свій саморозвиток. У свою чергу зміна технологічних укладів відображає технічний розвиток економіки. А. Антоховим узагальнено наявні підходи вчених до виділення технологічних укладів, за якими 1985-1990 роки підпадають під п'яту хвилю розвитку технологічного укладу, яка засновувалась на досягненнях у галузі мікроелектроніки, біотехнології, супутникового зв'язку. За етапами становлення техніко-економічних парадигм 1985-1990 роки входять до четвертого етапу (1930-1990 роки), де ключовим фактором є «двигун внутрішнього згорання» з розвитком автомобільної й авіаційної промисловості, транспортобудування, виробництва товарів тривалого користування, кольорової металургії, органічної хімії, синтетичних матеріалів, нафтопереробки [1].

І. Стеблянко досліджуючи трансформації структурних типів економічної політики України за 1990-2014 роки зазначає, що інституціональними особливостями національної економіки є значні диспропорції у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів держави. Це зумовлено недосконалістю галузевої структури більшості господарських комплексів, низькою економічною ефективністю та конкурентоспроможністю, нераціональним використанням місцевих природних і трудових ресурсів, що характерно як сучасному періоду, так і періоду «перебудови» – соціально-економічного розвитку України у 1985-1991 роках. За його розумінням типологія структури економіки господарського комплексу у розрізі областей України в 1986-1991 рр. виглядає наступним чином:

- індустріальний тип: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Полтавська, Харківська області;
- промислово-аграрний тип: Кіровоградська, Івано-Франківська, Рівненська, Миколаївська, Сумська, Хмельницька, Київська області;
- сільськогосподарський тип: Вінниць-

ка, Волинська, Херсонська, Тернопільська, Житомирська, Чернігівська, Чернівецька, Черкаська області;

- орієнтація на сферу послуг: Кримська автономія, Закарпатська, Одеська, Львівська області [11, с. 689-692]. Відповідно до цієї типології індустріальний регіон України у кількості 7 областей формують індустріальну сферу матеріального виробництва її територіально-виробничого потенціалу.

У доповіді члена Політбюро ЦК КПРС першого секретаря ЦК Компартії України В.В. Щербицького 6 лютого 1985 року зазначалося: «Концепція прискорення соціально-економічного розвитку радянського суспільства, розроблена ЦК КПРС, покладена в основу програмних документів, з якими партія йде до свого XXVII з'їзду. В звітному періоді прийняті важливі постанови Центрального комітету КПРС, що безпосередньо стосуються розвитку економіки республіки, виконанню яких приділялась особлива увага. Це постанови про подальше підвищення стійкості виробництва зерна та інших сільськогосподарських культур; меліорацій земель; розвиток провідних галузей – чорної металургії і вугільної промисловості; покращення роботи залізничного транспорту».

Доповідь Голови Ради Міністрів Української РСР товариша А.П. Ляшка XXVII з'їзду Комуністичної партії України 7 лютого 1986 року «Про проект основних напрямів економічного і соціального розвитку СРСР на 1986-1990 роки та на період до 2000 року» включала наступні розділи:

1. Основні підсумки економічного і соціального розвитку за 1981-1985 роки.

2. Основні напрями та завдання економічного і соціального розвитку СРСР та Української РСР на 1986-1990 роки і на період до 2000 року.

3. Всестороннє прискорення науково-технічного прогресу – ключове завдання п'ятирічки.

4. Розвиток важкої промисловості.

5. Розвиток агропромислового комплексу і реалізація продовольчої програми.

6. Розвиток виробництва товарів народного споживання та сфера послуг.

7. Розвиток транспорту і зв'язку.

8. Капітальне будівництво.

9. Соціальний розвиток, підвищення рівня життя народу.

10. Розміщення виробничих сил, охорона навколишнього середовища та регіональне використання природних ресурсів.

11. Удосконалення управління народним господарством, підвищення рівня господарювання у всіх ланках економіки [6].

За тематичним спрямуванням у доповіді серед перших місць займають прискорення науково-технічного прогресу (як ключове завдання п'ятирічки) та розвиток важкої промисловості, що мали вивести соціально-економічний розвиток України на якісно новий рівень.

Головними компонентами структури національного господарства є дві сфери – виробництва та послуг. Кожна з них виконує відповідні функції. Перша забезпечує саму себе, сферу послуг ы населення різноманітними товарами, а друга – в основному послугами матеріального та нематеріального характеру. Співвідношення між цими сферами, як правило, характеризується показниками (кількісними, абсолютними та відносними) зайнятості. У розвинених країнах світу це співвідношення має тенденцію до збільшення питомої ваги сфери послуг і зменшення виробничої сфери у всьому національному господарстві.

Місце кожної з цих сфер у національному господарстві України ілюструє таблиця 1. Дані таблиці 1 свідчать, що за період 1970-1990 років в Україні, по-перше, переважає виробнича сфера, по-друге, існує повільна тенденція до збільшення питомої ваги сфери послуг.

Таблиця 1. Співвідношення між сферами народногосподарського комплексу, % зайнятих [за даними: 10, с. 257]

Сфера народногосп. комплексу	Роки			
	1970	1980	1990	1995
Виробнича	79,9	76,0	73,8	66,0
Послуг	20,1	24,0	26,2	34,0
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0

Перевага виробничої сфери над сферою послуг за кількістю зайнятих (більше ніж у 2 рази) свідчить про низьку продуктивність праці і це вимагало зосередження значної кількості трудових ресурсів. У 1990-1995 роках спостерігається не тільки кількісне, а й відносне зменшення зайнятості у виробничій сфері та відповідно кількісне та відносне збільшення зайнятих у сфері послуг. Цей процес став особливо помітним після переходу господарства України на рейки ринкової економіки.

Існує така закономірність: чим більше урбанізований та індустріалізований регіон, тим порівняно вища у ньому питома вага за-

йнятих у сфері послуг. Степова частина України має у структурі господарства відносно вищу частку сфери послуг, ніж поліська, а Донбас і середнє Придніпров'я – більшу, ніж Карпатський регіон.

Сфера послуг національного господарства України має у своєму складі дві важливі групи галузей. Перша з них включає освіту, культуру та мистецтво, науку та наукове обслуговування, охорону здоров'я, соціальне забезпечення та фізкультуру і задовольняє в основному духовні та фізичні потреби населення. Характерно, що частка зайнятих у галузях цієї групи має тенденцію до зростання (з 64,3% у 1980 роках до 69,6% у 1990 році). Друга група галузей сфери послуг – це, в основному, види діяльності, що задовольняють інші матеріальні потреби у послугах. Сюди входять: житлово-комунальне господарство, невиробничі види побутового обслуговування населення, пасажирський транспорт, зв'язок, управління, кредитування та державне страхування. Всі ці галузі, за винятком управлінських, особливо державного управління, будуть зростати в абсолютному відношенні, хоча відносна частка їх, порівняно з галузями першої групи, зменшуватиметься.

Виробнича сфера національного господарства України надзвичайно складна. Вона включає: промисловість будівництво, сільське господарство, лісове господарство, транспорт і нічне постачання, заготівлю та збут. Кожна з цих великих галузей (секторів) національного господарства однаково важлива для його розвитку, структури та функціонування. Для промисловості характерні глибокий галузевий поділ праці й інтеграція. Тут найбільш повною мірою розвинені внутрігалузеві та міжгалузеві спеціалізації, кооперування та комбінування. Разом з іншими секторами та галузями промисловість формує міжгалузеві комплекси – загальнонаціонального господарські та територіальні (табл. 2).

У структурі промисловості формуються такі міжгалузеві комплекси: паливно-енергетичний (у нього входять електроенергетика та паливна промисловість – вугільна, нафтогазовидобувна і нафто газопереробна, торф'яна тощо) і металургійний (чорна та кольорова металургія), що разом з машинобудівним можна об'єднати у металургійно-машинобудівний; хімічний і лісовий (у статистиці їх об'єднують, насправді це два різних комплекси). Частина галузей разом з галузями інших секторів формує також міжгалузеві комплекси, які об'єднують (інтегрують) ці

сектори з промисловим виробництвом. Сюди належать: агропромисловий (сільське господарство і переробні галузі харчової та, значною мірою, легкої промисловості), лісовиробничий (лісове господарство та лісові переробні галузі), будівельно-індустріальний (виробництво будматеріалів і будівництво) й ін.

Таблиця 2. Структура промисловості України, 1990 р., % [за даними: 10, с. 260]

Галузі та міжгалузеві комплекси	Зайнятість	Основні виробничі фонди	Обсяг виробленої продукції
Важка індустрія	79,7	89,1	69,3
в т.ч.:			
паливно-енергетичний	11,2	27,1	8,1
металургійний	6,3	16,6	12,5
машинобудівний	43,1	27,9	32,9
хімічний і лісовий	8,8	11,0	9,1
промисловість будівельних матеріалів	6,3	4,1	3,5
Легка індустрія	20,3	10,9	30,7
в т.ч.:			
легка промисловість	10,6	3,2	11,3
харчова промисловість	9,6	7,2	18,1
Вся промисловість	100,0	100,0	100,0

Дані таблиці 2 засвідчують, що більшість галузей входять до важкої індустрії, тобто у них переважає виробництво засобів виробництва – машин, устаткування, транспортних засобів, сировини, палива, матеріалів, напівфабрикатів та інше. Виробляючи майже сім десятих вартості продукції промисловості, важка індустрія зосереджує майже вісім десятих зайнятих і майже дев'ять десятих основних виробничих засобів. Це результат одностороннього розвитку промислового виробництва у недалекому минулому.

У 1986-1990 рр. капіталовкладення у важку індустрію становили майже дев'ять десятих тієї ж вартості, що йшла у промисловість (у 1990 р. – 85%). Лєвова частка припадала на паливно-енергетичний, металургійний і машинобудівний комплекси – відповідно 73% у 1986-1990 рр. і 60% у 1990 р. (у 1995 р. – 58,5%). Багато галузей важкої індустрії, особливо паливної, металургійної та хімічної, працюють на дотаціях держави [10].

Систему республіканських галузевих і регіональних комплексних науково-технічних програм у дванадцятій п'ятирічці мали формувати – 7 республіканських («Матеріалоєм-

ність», «Метал», «Енергокомплекс», «Агрокомплекс», «Транспорт», «Праця» та наукова програма «Біотехнологія»), 170 регіональних і 120 галузевих програм об'єднаних єдиною концепцією ресурсозбереження, виконання яких повинно було забезпечити 90% всього об'єму економії важливих матеріальних та енергетичних ресурсів [6]. На засадах економії матеріальних енергетичних і природних ресурсів, підвищення продуктивності праці та науково-творчої ініціативи, дотримання виробничої дисципліни шляхом реалізації зазначених програм планувалося суттєво підвищити рівень суспільно-економічного розвитку України. Проте очікування не виправдалися: після розпаду СРСР Л. Кучма стверджував: «Україна знаходилась в самому невідганному стані! 40% наших потужностей – це було виробництво комплектуючих для союзного військово-промислового комплексу» [5]. Це обумовлено тим, що в умовах СРСР Україна мала надзвичайно слабку внутрішню інтеграцію. Вона виробляла лише 15-17% кінцевої продукції. Решта – це була сировина, напівпродукти, матеріали, заготовки тощо. При одночасній економічній кризі в інших республіках колишнього СРСР це призвело до втрати ринків збуту «неготової продукції», й особливо, до кризи зовнішніх платежів з боку головного партнера – Росії, що боляче вдарило по виживанню українських підприємств [10].

С. Юрій, Є. Савельєв та інші вчені, досліджуючи економічні проблеми ХХІ ст. через призму міжнародного й українського вимірів, зазначають, що «занадто потужною виявилась одностороння залежність економіки України від економіки Росії та деяких інших держав колишнього СРСР», про спроможність Росії... «довести економіку України до стану повного колапсу»; «вкрай zdeформовану структуру господарства України... в ній переважають галузі так званої первинної індустріалізації – добування залізної руди, виробництво чавуну, сталі та напівфабрикатів хімічної промисловості. Після розпаду СРСР на території України опинилося понад 30% підприємств військово-промислового комплексу колишньої держави. Майже 80% вітчизняних машинобудівних підприємств прямо чи опосередковано були залучені до виробництва зброї. Економічно абсурдною та соціально небезпечною була пропорція обсягів виробництва інвестиційних та споживчих товарів». Вчені зазначають про те, що: «однією з причин глибоких потрясінь прецесійного періоду було те, що у спадок від СРСР Україна отримала

промисловість, в якій переважали галузі так званої середньої ланки технологічного ланцюга – без достатніх джерел сировини й енергоносіїв, з одного боку, і з обмеженими можливостями продукування товарів кінцевої ланки – з іншого. Використавши на повну потужність ресурси України у роки перших п'ятирічок і післявоєнної відбудови, СРСР перетворив нас на енерго- і сировиннозалежну структурну частину країни» [2].

Досліджуючи цей аспект проблеми деякі вітчизняні аналітики зазначають, що вже на початку 70-х рр. ХХ ст. Україна перетворилась на дотаційну територію СРСР. Зробивши перерахунки обсягів зустрічних у мережах СРСР товарних потоків у світових цінах, Ю. Пахомов, зокрема, доходить висновку, що щорічна дотація Україні у цей період часу перевищувала 16 млрд. дол. США, із врахуванням фактора дисконтування ця сума нині відповідає 30 млрд. дол. США [8, с. 3-8].

Кожні галузі матеріального виробництва спрямовані на забезпечення економічного та соціального розвитку країни та її конкурентоспроможності у зовнішньоекономічній діяльності. У таблиці 3 наведено рівень економічного розвитку України в 1990 р. у порівнянні з республіками колишнього СРСР та до середнього показника у США. Дані таблиці 3 свідчать, що продуктивність праці у промисловій сфері (80%) була нижчою ніж у сільськогосподарській (108%) у порівнянні з республіками колишнього СРСР (відповідні коливання: 60-110% та 56-152%) та протилежне у порівнянні з середнім показником у США.

Характерними рисами комунізму (і неоконунізму), як ідеології, є: державне планування виробництва та розподілу продукції, що робить економічний процес негнучким і бюрократизованим; повне панування суспільної (власне державної, колективної) форми власності на засоби виробництва; декларування рівності громадян, права на рівне отримання матеріальних і духовних благ («від кожного за здібностями, кожному за потребами») й інше. Перших два з цих трьох пунктів вдалося реалізувати. Але третій у принципі недосягний [10].

Тут слід зазначити, що тодішня економічна система була державно-плановою, а це відповідно накладало свій вплив на виробничі відносини. Держава – СРСР – була практично монопольним суб'єктом власності на засоби виробництва. Вона одноосібно здійснювала управління економікою на засадах централізованого директивного планування та реалі-

зації функцій ринку.

Стрижнем державного регулювання економічних систем є його планування, включаючи прогнозування, індикативне, директивне планування й інше. Традиційно до недавнього часу вважалося, що ці ознаки характерні для соціалістичної економіки командно-адміністративного типу. Між тим, ще А. Ейнштейн, визначаючи ефективність економіки на плановій основі, не без підстав стверджував, що планова економіка – це не соціалізм, який може супроводжуватися цілковитим поневоленням особистості [3, с. 96-100].

Відомий американський економіст П. Самуельсон так характеризував подібне становище: «Минула історія наводить на таку думку. Незламний консерватизм підриває свою власну ціль. Неподатлива сталь раптово руйнується при сильній нарузі. Слабким економічним системам, які не володіють гнучкістю та здібністю еволюційним шляхом пристосуватися до проблем і соціальних перетворень, що посилюються, загрожує небезпека загибелі, якими б міцними вони не були в даний час, тому що наука і техніка постійно змінюють хід економічного життя. Якщо ми хочемо, щоб система продовжувала успішно функціонувати, наші погляди і соціальні інститути повинні пристосовуватись до цих змін... Без відчуття історичної перспективи ні радикалам, ні консерваторам, ні прихильникам центристського курсу не вдається ефективно обстоювати свої дійсні довготермінові інтереси» [8]. Тут слід віддати належне пророчим словам відомого світовій спільноті американського економіста.

Результати дослідження свідчать, що не врахування вищими посадовими особами держави історичного розвитку країн у різні епохи безпосередньо як в Україні, так і в СРСР у цілому, призвело до того, що незважаючи на досягнуті позитивні зрушення у виробничій і соціальній сферах після Другої світової війни Радянським Союзом у період «перебудови» суспільством (радянським народом) не досягнуто цілісності розуміння, необхідності реалізації задекларованих завдань «перебудовного» періоду. У той час промисловий сектор

економіки мав деформовану структуру, яка у цілому була спрямована на забезпечення військово-промислового комплексу СРСР та був енерго- та сировиннозалежним, з переважним виробництвом проміжної продукції.

Поряд з цим не було зроблено належного висновку щодо ролі та значення промисловості у суттєвій переорієнтації пріоритетів державної політики на її розвиток у відповідності до темпів світового розвитку; в економічній системі не було демонтовано жорсткий партійно-адміністративний стиль управління, який не передбачав елементів ринкової економіки. Керівництво державою мало розуміти, що світова цивілізація неспроможна сприйняти економіку закритого типу, оскільки відкриті економіки знаходяться у динамічному розвитку та змінюються відповідно до ускладнення світогосподарських зв'язків.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Антохов А.А. Регіональна економіка та інтелектуалізація суспільства: інноваційні аспекти взаєморозвитку: монографія / А.А. Антохов. – Львів: ПП «Видавництво «БОНА»», 2016. – 420 с.
2. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та український виміри / За ред. С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.
3. Эйнштейн А. Почему социализм? // Коммунист. – 1989. – № 17. – С. 96-100.
4. Кремень В.Г. Україна альтернативи поступу (критика історичного досвіду) / В.Г. Кремень, Д.В. Табачник, В.М. Ткаченко. – К.: «ARC-UKRAINE», 1996. – 793 с.
5. Кучма Л. Украина – не Россия / Л. Кучма. – М.: Время, 2003. – 560 с.
6. Матеріали XXVII з'їзду Комуністичної партії України. – К.: Політвидав України, 1986. – 140 с.
7. Павленко Ю. Промисловий розвиток Миколаївщини в період «перебудови» (1985-1991 рр.) / Ю. Павленко // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Історичні науки: збірник наукових праць / за ред. проф. М.М. Шитюка. – 2016. – № 1 (41), червень. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2016. – С. 133-139.
8. Пахомов Ю. Україна: випробування Майданом / Ю. Пахомов // Економічний часопис – XXI. – 2005. – № 7-8. – С. 3-8.
9. Самуельсон П. Экономика / П. Самуельсон. – Т. I. – М.: НПО Аллон ВНИИСИ, 1992. – 331 с.
10. Соціально-економічна географія України: Навч. посібник / За ред. проф. Шаблія О.І. Вид. друге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2000. – 680 с.
11. Стебляк І.О. Матриця трансформації структурного типу регіональної економічної політики / О.І. Стебляк // Науковий журнал «Молодий вчений». – 2016. – № 11 (38), листопад. – С. 689-692.
12. Хомутовська І. Генезис детермінант соціально-економічного розвитку України в роки «перебудови» (1985-1991 рр.): монографія / Ірина Хомутовська. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 200 с.

Хомутовська Ірина Промисловий сектор економіки України у роки «перебудови»

На історико-методологічних засадах досліджено стан розвитку промислового сектора економіки України у роки «перебудови» (1985-1991 рр.) у складі СРСР. Визначено складові енерго-сировиннозалежної структури виробничої сфери та перспективного розвитку матеріальних ресурсів. Наведено рівень економічного розвитку України у порівнянні з республіками колишнього СРСР у контексті соціалістичної економіки командно-адміністративного типу.

Ключові слова: «перебудова», промисловий сектор, програма, економічний розвиток, система господарювання

Хомутовская Ирина Промышленный сектор экономики Украины в годы «перестройки»

На историко-методологических основах исследовано состояние развития промышленного сектора экономики Украины в годы «перестройки» (1985-1991 гг.) в составе СССР. Определены составные энергетической и сырьевой зависимости структуры производственной сферы и перспективного развития материальных ресурсов. Показан уровень экономического развития Украины по сравнению с республиками бывшего СССР в контексте социалистической экономики командно-административного типа.

Ключевые слова: «перестройка», промышленный сектор, программа, экономическое развитие, хозяйственная система

Homutovska Irina Industrial sector of Ukrainian economy in the year of «perestroika»

The problem policy of socio-economic development of any country is one that synthesizes both political and economic, and social, and technical and technological dimensions. The policy of socio-economic development. The policy of economic and social development is a part of the national strategy for socio-economic development. In turn, the economic efficiency of material production, which is primarily determined by value, creates social performance is largely contributes to the reproduction of inputs, and the measure is costly and lengthy in time.

The state of development of the industrial sector of the Ukrainian economy in the years of «perestroika» (1985-1991) as part of the USSR was studied on historical and methodological foundations. There are determined the components of the energy and raw materials dependence of the structure of the production sphere and the long-term development of material resources. The level of economic development of Ukraine is compared with the republics of the former USSR in the context of a socialist economy of a command-administrative type.

Keywords: «perestroika», industrial sector, program, economic development, economic system

Рецензенти:

Кринко Є.Ф., д.і.н., професор

Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 06.04.2017 р.

Таблиця 3. Рівень економічного розвитку України у порівнянні з республіками колишнього Союзу РСР, 1990 р., % [за даними: 10, с. 674]

Республіка	% до середнього показника колишнього Союзу РСР					% до середнього показника США				
	ВВП на душу населення	Споживання на душу населення	Національне багатство на душу населення	Продуктивність праці		ВВП на душу населення	Споживання на душу населення	Національне багатство на душу населення	Продуктивність праці	
				Промисловість	Сільське госп-во				Промисловість	Сільське госп-во
Україна	92	97	93	80	108	28	20	31	20	10
Росія	114	108	117	110	108	34	22	39	28	10
Білорусь	106	108	103	103	128	32	22	26	12	12
Естонія	140	151	140	115	152	42	30	46	29	14
Латвія	133	137	122	105	131	40	27	40	26	13
Литва	123	127	108	103	152	37	25	36	26	14
Молдова	80	85	80	75	83	24	17	26	19	7
Грузія	90	95	84	90	62	27	19	28	23	6
Вірменія	118	93	82	75	76	35	18	27	20	7
Азербайджан	56	57	64	60	68	17	11	21	15	6
Казахстан	90	84	91	90	100	27	17	30	23	9
Узбекистан	56	59	50	60	56	17	12	16	15	5
Киргизстан	60	66	53	65	74	18	13	17	16	7
Туркменістан	75	66	67	100	66	22	13	22	25	6
Таджикистан	50	48	40	75	60	15	10	13	19	5